

Perioder og variation i sproget

Den tekst der er mellem to punktummer, kaldes en periode. Begrebet en periode er et godt udtryk når man skal tale om sætninger, punktum, komma osv., for begrebet er entydigt.

Udtrykket en sætning der ofte bruges om det samme som en periode, kan i denne sammenhæng være forvirrende fordi det både anvendes i betydningen en periode, en ledsætning og en helsætning.

Elever, der tidligere har arbejdet med Sådansk, vil være fortrolige med begrebet en periode da det har været anvendt hele vejen gennem systemet Sådansk.

Sommeren igennem mødes mange unge fra hele Vesteuropa på Ibiza. Ibiza er Middelhavets festligste ø med gode strande og et forrygende forlystelsesliv. Det er lækkert at bade i det klare vand og bare nyde alle livets bedste sider. Ibiza by er fyldt med maleriske gader. Stemningen i den gamle bydel er præget af romantik og afslapning. I byen San Antonio er det populært blandt de unge at dele tiden mellem de solsikre strande og et muntert forlystelsesliv. Det regner næsten ikke om sommeren. Ibiza har foruden en smuk natur og et vidunderligt klima også en spændende historie. I århundreder har øens befolkning været nødt til at beskytte sig mod Middelhavets mange sørøvere. Det har præget byggestilen og arkitekturen på mange af øens gamle huse.

Opgave 1

Hvor mange perioder er der? **10**

Opgave 4

Find udsagnsled og grundled i teksten om Ibiza.

Sommeren igennem mødes mange unge fra hele Vesteuropa på Ibiza. Ibiza er
O -----X----- X O
Middelhavets festligste ø med gode strande og et forrygende forlystelsesliv. Det er
X O
lækkert at bade i det klare vand og bare nyde alle livets bedste sider. Ibiza by er
-----X----- O
fyldt med maleriske gader. Stemningen i den gamle bydel er præget af romantik
X O
og afslapning. I byen San Antonio er det populært blandt de unge at dele tiden
O X
mellem de solsikre strande og et muntert forlystelsesliv. Det regner næsten ikke
X O
om sommeren. Ibiza har foruden en smuk natur og et vidunderligt klima også en
X O
spændende historie. I århundreder har øens befolkning været nødt til at beskytte
O -----X----- O
sig mod Middelhavets mange sørøvere. Det har præget byggestilen og
X -----O-----
arkitekturen på mange af øens gamle huse.

Opgave 5

Lav følgende sætninger om ved at placere andre ord i forfeltet så **tiden** bliver fremhævet.

Familien Larsen holder sommerferie i Italien hvert år i juli.

Hvert år i juli holder familien Larsen sommerferie i Italien.

Handelsskolen flytter til Nørregade i marts.

I marts flytter handelsskolen til Nørregade.

Eleverne gik mandag morgen hele vejen til vandrerhjemmet i øsende regnvej.

Mandag morgen gik eleverne hele vejen til vandrerhjemmet i øsende regnvej.

Ole skulle møde Helle ved biografen præcis klokken syv.

Præcis klokken syv skulle Ole møde Helle ved biografen.

Opgave 6

Skriv sætningerne igen, men fremhæv denne gang **stedet**.

Familien Larsen holder sommerferie i Italien hvert år i juli.

I Italien holder familien Larsen hvert år sommerferie i juli.

Handelsskolen flytter til Nørregade i marts.

Til Nørregade flytter handelsskolen i marts.

Eleverne gik mandag morgen hele vejen til vandrerhjemmet i øsende regnvej.

Hele vejen til vandrerhjemmet gik eleverne mandag morgen i øsende regnvej.

Ole skulle møde Helle ved biografen præcis klokken syv.

Ved biografen skulle Ole møde Helle præcis klokken syv.

Opgave 9

Skriv sætningerne igen uden punktum. Bind sætningerne sammen med passende bindeord så sproget bliver mere sammenhængende og flydende.

Sæt komma hvis det er nødvendigt.

Jeg stod under broen. Det var et frygteligt regnvej.

Jeg stod under broen, for det var et frygteligt regnvej.

Peter tog sin skoletaske. Han gik hjem.

Peter tog sin skoletaske og gik hjem.

Alle kiggede på mig. Jeg kunne mærke hvordan jeg rødmede.

Alle kiggede på mig, og jeg kunne mærke hvordan jeg rødmede.

Her sad Anja og Michael. De diskuterede deres kærlighedsliv.

Her sad Anja og Michael og diskuterede deres kærlighedsliv.

Hovedrollen fik jeg. De mente at jeg lige var den person de skulle bruge.

Hovedrollen fik jeg da de mente at jeg lige var den person de skulle bruge.

Da jeg kom, gik vi ind i biografen. Der blev hurtigt mørkt.
Da jeg kom, gik vi ind i biografen hvor der hurtigt blev mørkt.

Jeg tabte min taske og løb bare. Jeg kunne mærke han løb efter mig.
Jeg tabte min taske og løb bare, men jeg kunne mærke han løb efter mig.

Jeg havde ikke flere penge. Jeg købte ingen is.
Jeg havde ikke flere penge, så jeg købte ingen is.

Sprog- og retstavningsøvelse

Skriv den rigtige form af de ord der står i parentes. Teksten skal være i nutid (præsens).

Biler skal køre (hurtig) hurtigt - jo (hurtig) *hurtigere* jo (god) *bedre*. Sådan er indstillingen hos mange (voksen) *voksne* mennesker. Nogle går endda så meget op i fart og hastighedsrekorder at de (spendere) *spenderer* kolossale beløb på at slå de (eksistere) *eksisterende* rekorder. Blandt andet er der fremstillet (speciel) *specielle* biler som er (udstyre) *udstyret/udstyrede* med raketmotorer i stedet for de (sædvanlig) *sædvanlige* benzinmotorer.

Den hurtigste (raketmotordreven) *raketmotordrevne* bil har opnået en hastighed på 1016 km/t. Brændstofforbruget i den slags biler er (enorm) *enormt*.

(Sådan) *Sådanne* køretøjer der kan opnå så (imponere) *imponerende* hastigheder, møder man dog ikke på vore (hjemlig) *hjemlige* landeveje.

Her er det biler som er mere (nøjsom) *nøjsomme* i forbruget af brændstof der kommer (trille) *trillende*, og biler der er mere (driftsikker) *driftsikre* end de avancerede raketbiler.

I de (sen) *senere* år har vi oplevet konstant (stige) *stigende* priser på brændstof.

Det har medført at ganske (almindelig) *almindelige* privatpersoner nu i stor stil (køre) *kører* i biler med dieselmotorer. En dieselmotor bruger ikke så meget brændstof, og samtidig er diselolie (billig) *billigere* end benzin. Til gengæld er dieselbiler (dyr) *dyrere* i anskaffelse, så det er nødvendigt at køre en del for at opnå nogle (acceptabel) *acceptable* besparelser.

Skriv ordnet

De fleste ting i vores hverdag er disponeret, dvs. at det er ordnet hensigtsmæssigt og naturligt. Det gælder både arbejds- og fritidslivet. Det samme gælder når vi kommunikerer med hinanden, ellers vil modtageren/ modtagerne falde fra.

I afsnittet starter vi derfor med nogle småopgaver for at spore eleverne ind på princippet. Senere går vi over til forskellige genrer som selvfølgelig er disponerede, men ordnet med hver deres særpræg for at vise eleverne at det ikke bare er et spørgsmål om kronologi. Nævnes bør også at vi i Sådansk – systemet har arbejdet med mind-map når det gælder skriftlig fremstilling. Denne arbejdsmetode er særdeles vigtig idet det som den naturligste ting i verden gælder om at få orden i og styr på sine tanker.

Opgave 1.

Årstallene og dermed rækkefølgen skal være følgende:

- 1945 – 2. verdenskrig slutter
- 1963 – Mordet på John F. Kennedy
- 1969 – Første mand på månen
- 1972 – Margrethe bliver dronning
- 1989 – Berlinmurens fald
- 2000 – Øresundsbroen bliver indviet
- 2001 – Angrebet på World Trade Center
- 2004 – Olympiske Lege i Athen

Opgave 2

Følgende rækkefølge er den rigtige:

Tyskland – Frankrig – Spanien – Tyrkiet – Israel – Thailand – New Zeeland

I forbindelse med de to første opgaver kan man lade eleverne stille hinanden nogle tilsvarende opgaver parvis.

Det kan evt. være kendte byers indbyggertal, opfindelser ordnet efter årstal, begivenheder i Danmarkshistorien, kendte forfatteres fødselsår, musikere/ grupper/ komponister i kronologisk rækkefølge, nogle af verdenshistoriens eller Danmarkshistoriens krige, vigtige sportsbegivenheder.

Opgave 5

Forslag til hvad de forskellige afsnit handler om:

1. Henriks barn- og ungdom
2. Katolicismen får hans interesse
3. Henrik bliver blind, ensom og mister troen på alt.
4. Han får hjælp, kommer igen ind i kirken, går til ishockey og begynder en HF.
5. Trods modgang beslutter Henrik sig for at blive katolsk præst .
6. Studier i udlandet, kendskab til mange sprog og lyst til livet.

Sproglige øvelser

Opgave 1

1. I går købte han en æske chokolade til sin kone.
o x ----- △ -----
2. Præsten gav alle kirkegængerne hånden ved indgangen.
x o ----- □ ----- △
3. Ved afslutningen på sæsonen overrakte lederne en pokal til årets gymnast.
o x △
4. Min bedste ven fik en mail med en vigtig nyhed fra sin fætter.
x o △
5. Hjemmehjælperen gav den ældre mand nogle nye hjælpemidler i morges.
x o -----□----- -----△-----

Opgave 2

1. **I dag gav han sin kæreste en besked med sms.**
o x □ △
Han gav sin kæreste en besked med sms i dag
Gav han sin kæreste en besked med sms i dag?
Sin kæreste gav han i dag en besked med sms.
Med sms gav han i dag sin kæreste en besked.
En besked med sms gav han sin kæreste i dag.
2. **Han lånte sin veninde 100 kr. til en cd med hendes idol.**
x o □ △
Lånte han sin veninde 100 kr. til en cd med hendes idol?
Sin veninde lånte han 100 kr. til en cd med hendes idol.
100 kr. lånte han sin veninde til en cd med hendes idol.
Til en cd med hendes idol lånte han sin veninde 100 kr.
Med hendes idol lånte han sin veninde 100 kr. til en cd.
3. **Til min fødselsdag lovede min søster mig en overraskelse om morgenen.**
o x □ △
Lovede min søster mig en overraskelse om morgenen til min fødselsdag?
Min søster lovede mig en overraskelse om morgenen til min fødselsdag.
En overraskelse lovede min søster mig om morgenen til min fødselsdag.
Om morgenen til min fødselsdag lovede min søster mig en overraskelse.
Mig lovede min søster en overraskelse til min fødselsdag om morgenen.

Tegnsætning

Opgave 1

Sæt punktum i teksten, og ret til stort bogstav.

Vi flyver mere og mere. Det er blevet billigt at flyve. Mange familier flyver på ferie flere gange om året. Det er hurtigt og nemt. Man slipper for den tætte biltrafik på motorvejene. Den stigende flytrafik er imidlertid et problem for miljøet. Forbrænding af flybenzin højt i atmosfæren har en uheldig virkning på drivhuseffekten. Virkningen er mere end to gange så stor som en afbrænding af den samme mængde benzin på jorden. De korte flydistancer forurener ekstra meget. Flyene bruger nemlig mest brændstof under starten. Måske kan det blive nødvendigt at dæmpe flytrafikkens vækst i fremtiden.

Opgave 2

Find udsagnsled og grundled i teksten om flyvning.

Vi flyver mere og mere. Det er blevet billigt at flyve. Mange familier flyver på ferie flere gange om året. Det er hurtigt og nemt. Man slipper for den tætte biltrafik på motorvejene. Den stigende flytrafik er imidlertid et problem for miljøet. Forbrænding af flybenzin højt i atmosfæren har en uheldig virkning på drivhuseffekten. Virkningen er mere end to gange så stor som en afbrænding af den samme mængde benzin på jorden. De korte flydistancer forurener ekstra meget. Flyene bruger nemlig mest brændstof under starten. Måske kan det blive nødvendigt at dæmpe flytrafikkens vækst i fremtiden.

Opgave 3 og 4

Find udsagnsled og grundled i teksten, og sæt streg under ledsætningerne.

(,) = startkomma.

Når sommeren er på sit højeste, holder mange unge ferie på Ibiza. Ibiza er Middelhavets festligste ø med gode strande og et forrygende forlystelsesliv. Det er lækkert(,) når man kan bade i det klare vand. De fleste synes(,) at ferie er dejligt. Da Ibiza by er fyldt med maleriske gader, er stemningen i den gamle bydel fuld af romantik og afslapning. Byen San Antonio er populær hos de unge(,) fordi de kan

dele tiden mellem de solsikre strande og et muntert forlystelsesliv. Når det er

X O

sommer, regner det næsten ikke på Ibiza.

O X

Opgave 5

Læs teksten.

Find udsagnsled og grundled, og sæt streg under ledsætningerne.

Sæt komma.

Dansk Sprognævn er et nævn under kulturministeriet. Sprognævnets opgave er at

-----X----- O -----X----- O
rådgive i sproglige forhold. Det indebærer(,) at sprognævnet blandt andet rådgiver

X O X O
i forhold omkring tegnsætning. I 2003 indstiller nævnet(,) at man for eftertiden

O X X
kun skal have ét kommasystem i Danmark. Hidtil har vi haft to forskellige

O O X
systemer(,) man kunne vælge imellem.

X O
Nu har vi altså ét kommasystem, men man skal alligevel vælge mellem to måder

O X X O
at sætte komma på. Man skal nemlig vælge(,) om man vil sætte **startkomma** eller

X O X O
ej. Et komma foran en ledsætning kalder man et startkomma(,) fordi det sættes (,)

O X X O
hvor ledsætningen starter. Det er valgfrit at sætte startkomma. Man bestemmer

X O X O X O
altså selv(,) om man vil sætte komma foran ledsætninger.

X O
Hvis man sætter startkomma, **skal** man imidlertid gøre det konsekvent, og det

X O O X X
betyder(,) at man skal sætte startkomma foran alle ledsætninger. Hvis man ikke

O X O X
sætter startkomma, skal det selvfølgelig også gennemføres konsekvent.

O O X
Dansk sprognævn anbefaler(,) at man ikke sætter startkomma, og det er en

-----X----- O X O X O
anbefaling(,) vi har fulgt her i Sådansk i opgaveformuleringer og forklarende

X O

tekst.

Opgave 6

Find udsagnsled og grundled, og sæt streg under ledsætningerne.

Sæt komma.

Man siger(,) at mange unge mennesker kommer til Ibiza(,) når det er højsæson.

De kommer for at bade, og de fleste elsker også at feste(,) når temperaturen

falder(,) efter solen er gået ned. Det behøver dog ikke kun at være fest(,) man

oplever(,) når man går en tur(,) efter mørket er faldet på. Her er rolige områder

omkring den smukke katedral og inde i den gamle by(,) hvor de smalle gader

forgrener sig i et indviklet netværk.

Når man tager til den indre del af øen, er det tydeligt(,) hvorfor den også er kendt

som pinjeøen. Her er pinjetræer i tusindvis, og gamle oliventræer står midt i store

samlinger af mandeltræer og rosmarinbuske. Man fornemmer(,) at det kan være

helt berusende(,) når vinden hvirvler de mange dufte op i den varme luft.

Det rige fugleliv er betagende, og roen er en voldsom kontrast til den hektiske

atmosfære på havnen.

Opgave 7

Find udsagnsled og grundled, og sæt streg under ledsætningerne.

Sæt komma.

Det er næppe en overraskelse(,) at flytrafikken ikke er ligeligt fordelt i verden.

Trafikken foregår primært blandt mennesker(,) som lever i de industrialiserede

lande. Folk(,) som bor i USA og New Zealand, flyver mere end 5000 kilometer

per person, og det globale gennemsnit er kun omkring 500 kilometer per person.

I udviklingslande(,) som har lav økonomisk aktivitet, flyver indbyggerne mindre

end 10 kilometer per person. Hvis udviklingslandene får sat gang i den

økonomiske vækst i fremtiden, kan man forvente(,) at flytrafikken vil vokse

voldsomt i disse lande.

Økonomisk udvikling og befolkningstilvækst vil være noget(,) som kan gøre

udviklingslandene til storforbrugere af flytrafik i fremtiden.

Hvis indere og kinesere øger deres flyvning til et niveau(,) der svarer til det europæiske, vil de to befolkninger alene flyve lige så meget(,) som man i dag gør i hele verden. Og så bliver forureningen fra flyenes brændstof for alvor et problem(,) som man ikke kan undgå at gøre noget ved.

Sprog- og retstavningsøvelse

Skriv teksten igen, men ret alle de fejl der er i teksten – også kommafejl og manglende kommaer.

At tøj følger moden er ikke nogen stor nyhed, men det er **epokegørende** nyt(,) at man har opfundet **skidragter** med indbygget varme og **løbesko**(,) der tilpasser sig **terrænet**. Det lyder mest af alt som noget(,) der er taget ud af en **eventyr- eller fantasyfilm**, men faktisk er det virkelighed allerede **i dag**. Problemet har hidtil været(,) at funktionerne skal **styres** af en computer(,) der kræver strøm. Indtil for få år siden fyldte dette udstyr **kolossalt** og alt for meget til(,) at personer kunne slæbe rundt på det i deres tøj. Men den teknologiske udvikling **præsterer** konstant fremskridt, og nu **producerer** man **computere**(,) hvis størrelse er dramatisk formindsket, og derfor er det muligt ~~at~~ at sy dem ind i påklædningen uden gener for den person(,) som bærer tøjet.

Fortælletempo

Historier kan fortælles i forskelligt tempo. Man kan gøre en historie kort ved kun at koncentrere sig om selve handlingsforløbet og undlade udførlige beskrivelser. Man kan også gøre en historie lang ved at gå i detaljer og lave udførlige beskrivelser af personer, tanker, følelser, omgivelser m.m. og lade personerne tale sammen i replikker.

Det tager ikke lige lang tid at fortælle den ene og den anden type af historier. I den forbindelse taler vi om fortælle tid og fortalt tid. Fortælle tiden er den tid det tager at fortælle historien, og fortalt tid er den tid indholdet i historien strækker sig over.

Fortælle tempoet er forholdet mellem fortælle tid og fortalt tid. Ved et højt fortælle tempo er fortælle tiden kort i forhold til den fortalte tid. Og ved lavt fortælle tempo er fortælle tiden lang i forhold til den fortalte tid.

Fortælle tempo er et vigtigt virkemiddel for forfatteren. Det er sjældent at en historie er skrevet udelukkende i et højt eller i et lavt fortælle tempo. Det er mere almindeligt at forfatteren blander de to fremstillingsformer således at historien bliver en blanding af sekvenser med henholdsvis højt og lavt fortælle tempo.

Man kan sige at de to fremstillingsformer har forskellige funktioner i en fortælling. Med højt fortælle tempo kan forfatteren skabe fart og hurtig fremdrift i historien, en fremstillingsform der trækker de store linjer op og giver overblik frem for kendskab til detaljer. Ved et højt fortælle tempo skriver forfatteren **panoramisk**. Han lader blikket panorere hastigt hen over historiens landskab.

Ved lavt fortælle tempo kan forfatteren stoppe op og gå i detaljer. Han kan udførligt beskrive scenen hvor handlingen foregår, han lade personerne tænke sig om og lade dem tale sammen i replikker frem for at gengive deres tale indirekte. Ofte tager det lige så lang tid at læse teksten som det tager for handlingen at udspille sig, og på den måde er fortælle tiden lig med den fortalte tid. Ved et lavt fortælle tempo skriver forfatteren **scenisk**. Scenisk skrivning anvendes ved de vigtige episoder i en historie, de episoder læseren skal lægge særligt mærke til og som forfatteren vil fremhæve. Ved scenisk skrivning har forfatteren zoomet ind på en episode hvor rummet er afgrænset, og handlingen vil som regel kun strække sig over kortere tid før fortælle tempoet igen stiger, og handlingen tager fart.

Det er vigtigt at eleverne får kendskab til og øjnene op for forfatterens muligheder for at variere fortælle tempoet i en fremstilling afhængigt af hvad forfatteren vil fortælle. I forbindelse med arbejdet med Sådansk 9 er det jo eleverne der er forfattere, og kendskab til de forskellige fremstillingsformer og virkemidler skal være med til at gøre eleverne bedre til at skrive. Selvom det umiddelbare mål med dette afsnit i Sådansk er at gøre eleverne bedre til at udtrykke sig skriftligt, må man ikke glemme at kendskab til fortælle tempo, panoramisk og scenisk skrivning også er særdeles vigtige redskaber for eleven når hun/han mundtligt skal gennemgå en tekst og analysere dens sprog og fremstillingsformer.

Opgave 1-3

Tal grundigt med eleverne om hvad højt og lavt fortælle tempo er ud fra opgavernes eksempler.

Opgave 4

Eleverne har i de første opgaver i afsnittet set forskellige eksempler på panoramisk og scenisk skrivning, og de har selv skrevet lidt. I opgave 4 skal de mere på egen hånd skabe en scene, og det kan være vanskeligt for dem. Derfor er en indledende samtale om opgavens muligheder vigtig så eleverne kan danne sig en ide om hvad og hvordan de vil skrive opgaven.

Opgave 5

Også her vil det være en hjælp for eleverne at man taler om opgavens muligheder inden eleverne selv skal skrive opgaven.

PLUS

Sæt komma i teksten

Gennem mange år har der i Danmark været et særligt råd(,) som har vurderet films egnethed for børn og unge. Hvis rådet har skønnet(,) at en film har et indhold(,) som er uegnet for børn, har rådet mærket filmen med denne oplysning. Man mener(,) børn og unge kan tage skade af at se film(,) som de ikke er modne til at forstå, eller film som er for voldelige. Derfor beskytter man de unge ved at forbyde disse film for børn.

Ved siden af spillefilm(,) der vises i biografier og på tv, har computerspil udviklet sig til et af de væsentligste medier i unges dagligdag. Undersøgelser har vist(,) at unge opfatter computerspillene anderledes(,) end de opfatter tv og film. Unge er ikke i tvivl om(,) at computerspillene er leg, og de ved(,) at spillene foregår i en opdigtet og kunstig verden. På film kan det være vanskeligere at foretage denne skelnen, og derfor kan film være mere skadelige for børn.

I Danmark har vi ikke en institution (,) som på samme måde vurderer computerspils egnethed eller farlighed over for børn. Det vil nok heller ikke have nogen særlig effekt at sætte aldersgrænser på computerspil(,) da det er næsten umuligt at styre(,) hvilke spil unge spiller, og hvilke spil de får af hinanden. Mange af spillene spilles på internettet, og her er en kontrol næsten umulig. Med internettet har børn og unge mulighed for at spille online med og mod andre spillere fra hele verden, og markedet for onlinespil er stærkt stigende. Det har udviklet sig til en kæmpeindustri(,) hvor der omsættes for milliarder af kroner hvert år. Når industrien er blevet så stor, betyder det(,) at de forskellige spiludviklere har enorme summer til rådighed, og derfor bliver der til stadighed udviklet mere og mere avancerede spil. Computerspil bliver fortrinsvis spillet af drenge, og det er kun i mindre omfang piger(,) der bruger tid på spillene.

Sprog- og retstavningsøvelse

Skriv den rigtige form af de ord der står i parentes. Teksten skal være i datid (præteritum).

Kristian og Peter (elske) _____ *elskede* _____ fodbold. De havde (spille) *spillet* på byens bedste fodboldhold da de var unge. Nu var de blevet gamle, og Kristian var som altid lidt (gammel) *aldre* end Peter. De (interessere) *interesserede* sig stadig for fodbold, og de (bruge) *brugte* det (meget) *meste* af deres fritid til at se på fodbold i tv og på at tale om spillet.

En dag (spørge) *spurgte* Kristian om Peter (vide) *vidste* om de (spille) *spillede* fodbold i himlen. Det (tro) *troede* Peter nu ikke at de gjorde, men han (foreslå) *foreslog* at den af dem som kom der først, på en eller anden måde skulle give besked til den anden.

En dag hjemmehjælperen kom på besøg hos Kristian, (finde) *fandt* hun ham (ligge) *liggende* død i sengen.

Det (blive) *blev* altså Kristian som kom først i himlen, og Peter (vente) *ventede* spændt på at høre fra ham. En dag da Peter (sidde) *sad* og så fjernsyn, (komme) *kom* Kristian (gå) *gående* ind ad døren.

Peter (fare) *for* forskrækket op og så (måbe) *måbende* på Kristian.

- Hvordan er der så deroppe? fik Peter (spørge) *spurgte*.

- Hvad fodbold angår, så har jeg både en god og en dårlig nyhed, sagde Kristian.

- Den gode nyhed er at vi faktisk spiller fodbold i himlen. Jeg spiller på midtbanen.

Det (synes) *synes* Peter var fint, for det var næsten umuligt at finde en (god) *bedre* midtbanespiller end Kristian. Men Peter var spændt på at høre den dårlige nyhed, så han (spørge) *spurgte* Kristian:

- Hvad er så den dårlige nyhed?

Kristian (se) *så* længe på Peter før han med smil (svare) *svarede*:

- Den dårlige nyhed er at du er sat på holdet til kampen i morgen.

Hvem skriver du til?

Sprog- og retstavningsøvelse

I denne politirapport er der nogle udtryk som bryder stilen. Disse udtryk er streget under. Skriv teksten igen, men udskift de understregede udtryk med nogle der passer til den sprogtone, man kan forvente i en politirapport. Sammenlign dit resultat med de øvrige i klassen, og tal om det.

Anmelderen, Gunnar F. Hansen 38 år, forklarer at han den 22. juli ved 19.30 tiden sammen med sin kone traskede spadserede hen ad Hovedgaden. De gik og nød det gode vejr mens de gløede så på forretningernes knaldtilbud gode tilbud. Da de nærmede sig Torvepladsen, observerede anmelderen en gruppe højrøstede fulde mænd drankere som sad på en bænk og drak. Da hr. og fru Hansen var næsten ud for bænken med mændene, begyndte de fulde drankerne at komme med provokerende og grove tilråb. Hr. og fru Hansen ignorerede råbene, men da de var lige ud for bænken, stak en af de fulde drankerne sit ben ud og tacklede spændte ben for Hansen så han mistede balancen og skvattede faldt om på fortovet. Det kaldte latteren frem lo drankerne af hos drankerne, og et par af dem rejste sig og begyndte at danse rundt om den liggende Hansen, mens de tjattede sparkede til ham med deres stinkende beskidte fodtøj og spyttede flere store, slimede snotklatter spytklatter på hans tøj og i hans hår.

Hansen blev skide sur vred og kom på benene igen hvorefter han kokrød i knolden rød i hovedet gav udtryk for sin harme og fortalte drønnerterne drankerne sin mening om sådan noget kryb nogle slendrianer der ikke havde bedre at foretage sig end at sidde og bælle øl drikke øl i sig hver dag. I det samme kom nogle mennesker til, og det bevirkede at de fulde drankerne skyndte sig at skride komme væk.

Der var ikke sket en skid noget med anmelderen, men hans tøj var blevet beskidt og fugtigt af de mange snotfuldræffere spytklatter hvorfor han forlanger erstatning til rensning samt et beløb for svie og smerte.

Sprogrigtighed

Find fejlene, og skriv sætningerne korrekt.

Politiet fremstiller i dag en mand i retten der sigtes for voldtægt mod en 47-årig kvinde.
I dag fremstiller politiet i retten en mand der sigtes for voldtægt mod en 47-årig kvinde.

Drengen frøs og tog sin hue på hovedet som han heldigvis havde med.
Drengen frøs hovedet og tog sin hue på som han heldigvis havde med.

Her er præmien til konkurrencens heldige vinder der vil blive fremsendt med posten hurtigst muligt.
Præmien til konkurrencens heldige vinder er her, og den vil blive fremsendt med posten hurtigst muligt.

Borgmesteren fik en rose til sin kone som han skyndte sig hjem for at sætte i vand.
Til sin kone fik borgmesteren en rose som han skyndte sig hjem for at sætte i vand.

Se her! Hvem har ting til en baby der alligevel skal kasseres?

Se her! Hvem har babyting der alligevel skal kasseres?

Foran forretningen står ejerne som har ligget på Hovedgaden i 10 år.

Ejerne står foran forretningen som har ligget på Hovedgaden i 10 år.

Vinderne fik overrakt vandrepokalen af præsidenten som de måtte beholde et år.

Præsidenten overrakte vinderen vandrepokalen som de måtte beholde et år.

Indsæt hans/hendes eller sin/sit/sine i følgende sætninger.

Kim gik en tur med (Kims) *sin* hund.

Katrine gav ham (Katrines) *sin* taske.

Lotte bar (Lottes) *sin* egen taske.

Spilleren skød bolden i (spillerens) *sit* eget mål.

Moderen takkede pigen fordi hun havde passet (moderens) *hendes* datter.

Modekongen gav (modekongens) *sin* sidste opvisning.

Byen har (byens) *sin* egen vandboring.

Helle svømmede uden (Helles) *sit* badebælte, og det gjorde (Helles) *hendes* mor nervøs.

Kristian var slem til at gøre nar af (Kristians) *sine* gamle tanter.

Sammen med (Pers) *sin* bror delte Per aviser ud i kvarteret.

Line havde overtaget (Michaels) *hans* fritidsjob.

Poul havde travlt med at tælle alle (Pouls) *sine* penge.

Larsen er lige så god til at køre bil som (Larsens) *sine* børn.

Nu er Louise næsten lige så lang som (Louises) *sin* far.

Moderen bad datteren om hun ville støvsuge på (datterens) *sit* værelse.

Hun kørte drengen hjem til (drengens) *hans* mor.

Forbryderen var farlig for (forbryderens) *sine* omgivelser.

Indsæt ligger, lægger, sidder, sætter, vågner og vækker.

Cykelrytteren *lægger* sig forrest i feltet.

Jeg *sætter* vand over til te.

Lone kommer og *vækker* dig allerede kl. 6.00.

Langs vejen *ligger* sneen i store driver.

Hvorfor *sidder* du i stolen og sover når din seng er redt?

Når solen står op, *vågner* jeg, for det er umuligt for mig at sove når det er lyst.

Hvorfor *sætter* du dig nu på min stol?

Jeg *ligger* i sengen fordi jeg er syg.

Kan jeg regne med at du *sætter/lægger* bogen på plads igen?

Jeg kan ikke forstå at du altid *sidder* i den samme stol.

Indsæt den rigtige form af ordene ligge, lægge, sidde, sætte, vågne og vække.

I dag *ligger* hele familien syg med høj feber, i går *lå* kun Ole og hans far. Oles kammerat har *ligget* med den samme sygdom i 14 dage.

Om foråret *lægger* landmanden kartofler, og når han har *lagt* dem, skal de *ligge* indtil juni måned før de kan tages op og spises. Sidste år *lagde* landmand Olsen kartoflerne i begyndelsen af april.

Om sommeren *sætter* fuglene sig i træerne lige uden for mit soveværelsesvindue, og de *vækker* mig med deres syngen ca. en time før jeg behøver at *vågne*. Jeg står normalt op med det samme, men nogle gange *lægger* jeg mig igen. Det er sket at jeg er faldet i søvn og så først er *vågnet* kl. ca. 11.

Jeg synes du har *siddet* i den stol og dovnet i flere timer. Hvornår *satte* du dig egentlig?

Jeg *satte* mig for mindre end et kvarter siden, og jeg *sætter* mig når jeg har lyst til det!

Jeg *sætter* mig på denne stol hvis det da ikke er den du *sad/sidder* på.

Hvem har set hvor jeg *lagde* min taske?

Jeg *sidder* på briksen, så kan du *sætte* dig i stolen.

Jeg har *ligget* i sengen siden sidste torsdag.

Indsæt *de* eller *dem* i følgende sætninger.

Ansøgningen havde *de* afleveret til tiden.

Alle havde afleveret *dem* til tiden.

Det kommer ikke *dem* ved.

Han ville ikke længere have noget med *dem* at gøre.

Nu skal *de/dem** der ønsker at være med, tilmelde sig.

Der er kun arbejde til *dem* der vil bestille noget.

Regeringen siger at *de* som sparer op, vil blive belønnet.

Til *dem* der ikke kunne komme forleden, har *de* sendt en ny invitation.

Derfor får *de/dem** jeg kender godt, altid min adresse.

Ydmygt måtte *de* give alle *dem* der havde klaget over larmen, en undskyldning.

* Når stedordet har en efterstillet tilføjelse bruges akkusativformen *dem*. Det er især gældende i talesprog, men kan også anvendes i skriftsprog.

Skriv den rigtige form af udsagnordet der står i parentes.

Nu er det endelig (lykkes) *lykkedes* mig at vinde en kamp.

I går (synes) *syntes* jeg at alt gik mig imod.

Nu (længes) *længes* jeg snart efter forår og varme.

Før i tiden (ses) *sås* vi meget oftere.

Politiet havde endnu ikke fundet ud hvad ulykken (skyldes) *skyldtes*.

Mon det nogensinde (lykkes) *lykkes* mig at vinde i Lotto?

Det har jeg (synes) *syntes* altid.

Dengang (længes) *længtes* jeg efter at blive færdig med min uddannelse.

Min far (synes) *synes* bedst om rødvin i dag.

I den seneste diktat (lykkes) *lykkedes* det mig at få højeste karakter.

Jeg (væmmes) *væmmes* ved synet af en tudse.

Jeg er sikker på at det (lykkes) *lykkes* for mig at blive færdig i år.

Dengang (synes) *syntes* jeg bedst om film med action, men nu (synes) *synes* jeg bedre om romantiske film.

PLUS

Find fejlene, og skriv sætningerne uden fejl så de ikke kan misforstås.

Jeg har flere gange modtaget breve fra en af skattekontorets ansatte som jeg har været nødt til at tygge igennem både én og to gange.

Jeg har flere gange fra en af skattekontorets ansatte modtaget breve som jeg har været nødt til at tygge igennem både én og to gange.

Nu har jeg sat her og ventet på dig i en halv time, og så har du bare ligget hjemme og sovet.

Nu har jeg siddet her og ventet på dig i en halv time, og så har du bare ligget hjemme og sovet.

Han skulle hellere tage og feje for hans egen dør før han kritiserer alle andre.

Han skulle hellere tage og feje for sin egen dør før han kritiserer alle andre.

Piloten retter sig op og ligger an til landing.

Piloten retter sig op og lægger an til landing.

Jeg kommer for sent, for der var ingen til at vågne mig i morges.

Jeg kommer for sent, for der var ingen til at vække mig i morges.

Sprog- og retstavningsøvelse

I vores dagligsprog bruger vi ofte **faste vendinger** og **talemåder** – for at krydre sproget, for at gøre det mere interessant eller for at sige noget på en lidt mildere eller hårdere måde. Men talemåder er vanskelige for selvom man forstår de enkelte ord, er det ikke sikkert at man forstår meningen. Det skyldes at talemåderne indeholder metaforer som man skal kende betydningen af.

Skriv hvad talemåderne betyder.

Hun er helt til rotterne.

Hun har det skidt.

Man kan ikke løbe om hjørner med Anton.

Man kan ikke snyde Anton.

Mads har blod på tanden.

Mads er ivrig.

Drengen driver gæk med pigen.

Drengen gør grin med pigen.

Han ligger lunt i svinget.

Han klarer sig godt.

Pigen fik kolde fødder.

Pigen fortrød.

Nu gælder det om at holde tungen lige i munden.

Nu gælder det om at koncentrere sig.

Du må hellere slå koldt vand i blodet.

Du må hellere tage det roligt.

Han kom til at træde i spinaten.

Han kom til at dumme sig.

Petersen satte træskoene.

Petersen døde.

Stav rigtigt

I Sådansk 8 tog vi fat på nogle af de mest almindelige retstavningsfejl. Her i Sådansk 9 beskæftiger vi os med nogle af de resterende.

Som vi har skrevet i forordet vil det være naturligt at sprede de forskellige delafsnit, så de indgår naturligt på forskellige tidspunkter af skoleåret.

Opgave 1

Ordene skal staves på følgende måde:

1. edderkoppen
2. Gulerødder
3. satte – kedel – komfuret
4. rydde
5. svare
6. Æggene – minutter
7. røre – kogeplade
8. smørret
9. ligge – tallerken – dugen
10. slukke – mobilen
11. kolleger/ kollegaer
12. depression

Opgave 2

Disse ord kan fx bruges:

dd mødding – meddelelse – madding – kladde – breddegrad

gg ligge – lægge – bygge – hugge – jogge

kk hækken - række – klokke – hakkebøf – kakkelovn

ll lille – ville – skulle – spille – tælle

mm komme – sommer – dommer – dømmet – tømmer

nn danne – bønner – linned – skinneben – menneske

pp klappe – klippe – skræppe – trappe – kuppel

rr størrelse – krølle – korrekt – forrykt – forretning

ss passe – nisse – kasse – kysse – tosset

tt nytte – satte – sætte – bitter – bytter

Opgave 3

De rigtige ord skal være:

1. reder
redder
2. hedde
hede
3. side
sidde

Opgave 5

Den rigtige form af ordene er følgende:

1. smidt
2. gjort
3. klæder
4. indbudt
5. nyt
6. nydt
7. redt
8. ret
9. falder
10. vender

Opgave 7

Eksempler på ord:

mor/ mord – henne/ hende – rent/ rendt – mit/ midt – rider/ridder – brede/ bredde – vide/ vidde – ret/redt – let/ledt – fine/ finde – hine/ hinde – pine / pinde – sin / sind – vin / vind – bane/ bande – fanen / fanden – kanen/ kanden – man/ mand – vane / vande – kunne / kunde – lun / lund – ture / turde

Opgave 8

Disse synonymmer kan bruges:

1. begyndte
2. forbudt
3. mødte
4. undtagen
5. i godt humør
6. tændte
7. rundrygget
8. sandelig

Opgave 11

Ordene staves således:

indberetning
indsats
invitation
inspektør
invalid
intelligens
indkomst
interesse
indtægt

Opgave 12

Forslag til løsninger:

investere	anbringe kapital
intim	fortrolig
infam	afskyelig
inventar	indbo
instinkt	fornemmelse
injurie	fornærmelse
intrige	sammensværgelse
interval	mellemrum
insistere	forlange

Opgave 14

Forslag til løsninger

1. biografi	livsskildring
2. chikane	drilleri
3. epilog	efterskrift
4. hypotese	antagelse
5. jovial	humørfyldt
6. legalisere	gøre lovlig
7. pacificere	lægge en dæmper på
8. reinkarnation	genfødelse
9. stoicisme	kold og rolig
10. transfer	overflytte
11. unfair	uretfærdig

Både i opgave 12 og 14 kan man lade eleverne arbejde parvis hvor de på skift finder ord (med henholdsvis ind- og in- samt fremmedord) som den anden part skal finde synonymer eller forklaringer til.

Opgave 15

Følgende ord skal indsættes i sætningerne:

1. dispensation
2. ordination
3. installation
4. delegation
5. Transpiration
6. prævention
7. demonstration – irritation
8. detention
9. intention
10. operation